

Schuldhulpverlening

met drie bruikbare casussen

Noordhoff Uitgevers

Nadja Jungmann
Tamara Madern

Over de auteurs

Dr. Nadja Jungmann is lector Schulden en incasso aan Hogeschool Utrecht, verkozen tot de lector van het jaar 2017. Ze is gepromoveerd op het onderwerp schuldhulpverlening en is in Nederland een autoriteit op dit gebied.

Dr. Tamara Madern is lector Schuldpreventie en vroegsignalering aan Hogeschool Utrecht. Daarnaast verzorgt ze trainingen aan professionals binnen het werkveld. Tamara is gepromoveerd op het onderwerp financieel gedrag van schuldenaren.

Juni 2017

Schuldhulpverlening

De toegang van de schuldhulpverlening staat onder druk. Het aantal huishoudens met problematische schulden dat geen passende ondersteuning heeft neemt toe. Partijen zoals de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), de Nationale Ombudsman en de Algemene Rekenkamer bekritiseren de uitvoering van schuldhulpverlening door gemeenten. Welke cijfermatige ontwikkeling is er gaande en wat houdt de kritiek van voornoemde partijen in? Aan het eind van dit artikel worden drie casussen gegeven die studenten kunnen gebruiken om te bepalen welke verwijzing het meest voor de hand ligt.

Het bereik van de schuldhulpverlening neemt af

In de afgelopen jaren nam de schuldenproblematiek flink toe. In de periode 2009-2015 groeide het aantal huishoudens met problematische schulden of een risico daarop van 893.000 naar 1.377.000. Dit is een stijging van 54%. (Westhof, De Ruig & Kerckhaert, 2015). Het grootste gedeelte van deze groei vond plaats in de jaren 2009, 2010 en 2011. Sinds 2012 begint de groei van de schuldenproblematiek wat af te vlakken. Toch is er nog wel een reden voor zorg.

In de periode 2012-2015 nam het aantal huishoudens met risicovolle of problematische schulden toe van 17,3 naar 18,2 procent. Risicovol betekent dat het huishouden voor een hele opgave staat om de situatie weer onder controle te krijgen maar dat het als er geen onvoorziene tegenslagen meer komen wel mogelijk moet zijn. Problematisch betekent dat de schuldsituatie zo ernstig is dat er doorgaans een schuldregeling met kwijtschelding nodig is om de schuldsituatie op te lossen.

De ontwikkeling van de cijfers over de periode 2012-2015 laat zien dat de stevige groei van de problematiek begint af te vlakken. Wel worden er in deze periode twee nieuwe ontwikkelingen ingezet. De eerste ontwikkeling is dat het percentage huishoudens met risicovolle schulden afnam van 11,3 naar 9,7 procent, terwijl de groep met problematische schulden juist groeide van 6,2 naar 8,5 procent. De tweede ontwikkeling die is ingezet is dat het percentage huishoudens met problematische schulden dat

bekend is bij de schuldhulpverlening gelijk is gebleven op 2,5 procent terwijl het percentage huishoudens met problematische schulden dat geen contact heeft (of geen passende ondersteuning ontvangt) juist toenam van 3,7 naar 6 procent.

Kortom in de schaduw van de afvlakkende groei van de schuldenproblematiek ontstaat een situatie waarin een groeiende groep huishoudens met problematische schulden niet terecht komt op de plek waar zij terecht zou moeten komen. Meer huishoudens komen in ernstiger schuldsituaties terecht en minder huishoudens vinden hun weg naar de passende hulpverlening.

Kritiek op de uitvoering

In 2016 zijn er diverse rapporten uitgekomen over de uitvoering van de schuldhulpverlening. De WRR, Nationale Ombudsman en de Algemene Rekenkamer uitten afzonderlijk kritiek op de situatie in het veld. De WRR vroeg aandacht voor het gegeven dat er in de beleidstheorie onder de schuldhulpverlening ten onrechte van wordt uitgegaan dat mensen rationele wezens zijn. De WRR vraagt het veld van de schuldhulpverlening om zich te realiseren dat mensen in het algemeen, maar zeker mensen met financiële problemen, lang niet altijd doelgericht gedrag vertonen. De WRR veronderstelt dat als daar meer rekening mee wordt gehouden meer schuldenaren hun weg zullen vinden naar de passende ondersteuning. De veronderstelling van de WRR wordt gedeeld door de Nationale Ombudsman die op basis van eigen onderzoek vorig jaar tot de conclusie kwam dat de overheid onterecht te veel uitgaat van de zelfredzaamheid van de schuldenaar. 'Minder zelfredzamen lopen tegen drempels op voor- en tijdens het schuldhulpverleningstraject en vallen buiten de boot.' aldus de Nationale Ombudsman. De Algemene Rekenkamer had vooral kritiek op het gegeven dat het veld van de schuldhulpverlening haar datamanagement niet goed op orde heeft. Zo is het niet duidelijk hoeveel schuldenaren gebruik hebben gemaakt van welke voorzieningen (schuldschuldingen, budgetbeheer, budgetcoaching etc) en wat die voorzieningen hebben opgeleverd.

De opgave van het veld: begeleiding naar passende ondersteuning

Er is onvrede over het functioneren van de schuldhulpverlening. Die onvrede is niet alleen zichtbaar in de hiervoor behandelde rapporten maar ook in de vele krantenartikelen die er over verschijnen en de aandacht op tv in een serie zoals 'Schuldig' van omroep Human. Deze serie won al diverse prijzen en recent de Nipkowschijf. Ook is in de serie te zien dat het voor mensen met financiële problemen een hele opgave is om de juiste ondersteuning te krijgen.

Begeleiding naar passende ondersteuning vraagt inzet van verschillende kanten. Om te beginnen rust er een verantwoordelijkheid bij gemeenten om uit hoofde van hun verantwoordelijkheid op grond van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) te voorzien in een breed ondersteuningsaanbod dat aansluit op de persoonlijke situaties van de inwoners. Daarnaast is het cruciaal dat professionals weten voor welke situatie mensen naar welke plek verwezen moeten worden. Dit vraagt een investering in de basiskennis van onze (aankomende) professionals van de financiële kaart: het palet aan ondersteuning dat er doorgaans beschikbaar is.

Cases (met uitleg voor de docent)

Hieronder staan drie cases die aan studenten voorgelegd kunnen worden om hen te laten bedenken naar welke voorziening ze iemand verwijzen en waarom. De voorzieningen die gemeenten het meest inzetten in het kader van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening zijn:

- Adviesgesprekken
- Budgetbeheer
- Budgetcoaching
- Schuldregeling met kwijtschelding
- Herfinanciering van niet-problematische schulden.

Naast deze twee voorzieningen zijn er in veel gemeenten ook vrijwilligersprojecten en wordt beschermingsbewind ook vaak ingezet in het kader van schuldenproblematiek. In het kader van deze oefening is het de moeite waard studenten deze twee voorzieningen ook mee te laten nemen in hun beschouwing.

Case 1

Kevin is 33. Hij worstelt met een alcoholverslaving en wisselt tijdelijke contracten af met een bijstandsuitkering. Hij verdient gemiddeld genomen net iets meer dan een bijstandsuitkering en heeft een totale schuldenlast van bijna 15.000 euro. Hij heeft zijn middelbare school niet afgemaakt en heeft moeite met lezen en schrijven. Hij maakt geen gebruik van toeslagen en heeft de afgelopen jaren geen aangifte inkomstenbelasting gedaan. In zijn omgeving zijn geen mensen die hem daar mee kunnen helpen.

Advies om te verwijzen:

- Beschermingsbewind (gezien zijn laaggeletterdheid, onbekendheid met voorzieningen zoals toeslagen en zijn achterstanden op de aangiften inkomstenbelasting ligt het voor de hand een verzoek om beschermingsbewind in te dienen. In deze voorziening worden niet alleen zijn vaste lasten betaald maar worden ook andere financiële verplichtingen geregeld. Een tweede -maar veel minder voor de hand liggende- optie zou budgetbeheer kunnen zijn aangevuld met ondersteuning door een vrijwilliger. Maar dan moet er wel een vrijwilliger bij betrokken zijn die heel goed weet wat er geregeld moet worden.)
- Schuldregeling met kwijtschelding zodra de financiële situatie onder het bewind is gestabiliseerd (gezien de hoogte van de schuld in relatie tot het inkomen is er weinig reden te veronderstellen dat hij zijn hele schuld kan terugbetalen.)

Case 2

Mieke is 42 en drie jaar geleden gescheiden. Haar ex-man Ron had een goede baan en regelde altijd de financiën. Mieke is gestopt met werken toen de kinderen kwamen en ontdekte pas bij de scheiding dat het ontbreken van een samenlevingscontract met alimentatieplicht betekende dat ze alleen maar recht heeft op een bijstandsuitkering. Mieke heeft 2.500,- schuld uit de periode dat ze zelfstandig ging wonen. Er zijn geen achterstanden op de vaste lasten en er dreigt vooralsnog geen beslag op haar uitkering.

Ze probeert het stap voor stap af te betalen maar treft vaak wat te hoge betalingsregelingen en begint moedeloos te worden van de lange periode waarin het haar nu al niet lukt om weer grip te krijgen.

Advies om te verwijzen:

- Vrijwilliger (de schuldenlast is te overzien en er zijn geen risicovolle situaties die er aan bij kunnen dragen dat de situatie escaleert. Een vrijwilliger komt bij Mieke thuis en kan haar naast inhoudelijk advies ook de steun geven die ze nodig heeft om het lange traject vol te houden.)
- Budgetcursus of budgetcoaching (als Mieke geen interesse heeft in iemand die met regelmaat bij haar thuis komt en vooral op zoek is naar kennis dan kan een budgetcursus of budgetcoaching ook een prima optie zijn).

Case 3 Tom en Kelly

Tom en Kelly zijn 25 en 24 en wonen ruim twee jaar op zichzelf. Ze hebben beide een Hbo opleiding en een goed inkomen. Ze hebben grote moeite om geen voorrang te geven aan luxe goederen. Als ze een zonnebril nodig hebben kopen ze direct een dure merkbril van ruim € 150,- en als ze een avond uit gaan geven ze zo € 200,- met z'n tweeën uit. Dit gedrag heeft ertoe geleid dat ze inmiddels ruim € 8.000,- schuld hebben waaronder twee maanden achterstand bij de woningcorporatie en een maand achterstand op de energie. Gezien hun hoge inkomens komen ze niet in aanmerking voor een schuldregeling.

Advies om te verwijzen:

- Budgetbeheer (ze zijn op zich prima in staat om hun financiën bij te houden maar hebben moeite om weerstand te geven aan verleidingen. Bij budgetbeheer wordt het inkomen gestort bij de budgetbeheerder en worden de vaste lasten en reserveringen apart gezet. Ze zijn daardoor niet meer in staat om voorrang te geven aan verleidingen.)
- Budgetcoaching (eventueel is het de moeite waard om op het moment waarop de € 8.000,- is ingelopen ondersteuning te krijgen om zelf te leren budgetteren. Gezien hun profiel is er alle reden om te veronderstellen dat ze op een later moment zelf weer volledig de regie op hun huishoudfinanciën kunnen nemen.)

Op de volgende pagina vindt u de cases zonder uitleg voor de student.

Schuldhelpverlening | Casus

Case 1

Kevin is 33. Hij worstelt met een alcoholverslaving en wisselt tijdelijke contracten af met een bijstandsuitkering. Hij verdient gemiddeld genomen net iets meer dan een bijstandsuitkering en heeft een totale schuldenlast van bijna 15.000 euro. Hij heeft zijn middelbare school niet afgemaakt en heeft moeite met lezen en schrijven. Hij maakt geen gebruik van toeslagen en heeft de afgelopen jaren geen aangifte inkomstenbelasting gedaan. In zijn omgeving zijn geen mensen die hem daar mee kunnen helpen.

Case 2

Mieke is 42 en drie jaar geleden gescheiden. Haar ex-man Ron had een goede baan en regelde altijd de financiën. Mieke is gestopt met werken toen de kinderen kwamen en ontdekte pas bij de scheiding dat het ontbreken van een samenlevingscontract met alimentatieplicht betekende dat ze alleen maar recht heeft op een bijstandsuitkering. Mieke heeft 2.500,- schuld uit de periode dat ze zelfstandig ging wonen. Er zijn geen achterstanden op de vaste lasten en er dreigt vooralsnog geen beslag op haar uitkering.

Case 3 Tom en Kelly

Tom en Kelly zijn 25 en 24 en wonen ruim twee jaar op zichzelf. Ze hebben beide een Hbo opleiding en een goed inkomen. Ze hebben grote moeite om geen voorrang te geven aan luxe goederen. Als ze een zonnebril nodig hebben kopen ze direct een dure merkbril van ruim € 150,- en als ze een avond uit gaan geven ze zo € 200,- met z'n tweeën uit. Dit gedrag heeft ertoe geleid dat ze inmiddels ruim € 8.000,- schuld hebben waaronder twee maanden achterstand bij de woningcorporatie en een maand achterstand op de energie. Gezien hun hoge inkomens komen ze niet in aanmerking voor een schuldregeling.